

BOHDAN SZURGOT
JADWIGA GMURKOWSKA

PRODUKT BANKOWY I JEGO ZABEZPIECZENIA

Instytucja kredytu znana była od najdawniejszych czasów. Wraz z jego rozwojem pojawiły się też zabezpieczenia. Środkami zabezpieczenia kredytu stosowanymi w starożytnym Rzymie były zobowiązania wsparte środkami ochrony procesowej, doprowadzające dłużnika, który nie spłacił długu w terminie, do zasądzenia i egzekucji¹. Obok nich stosowano dodatkowe zabezpieczenia osobiste i rzeczowe. Do najchętniej stosowanych zabezpieczeń osobistych należało poręczenie, przeniesienie wierzytelności oraz gwarancja bankiera. Zabezpieczeniami rzeczowymi były natomiast – zastaw, hipoteka oraz przewłaszczenie.

Również współcześni bankierzy w większości przypadków uzależniają udzielenie kredytu, pożyczki lub gwarancji od ustanowienia prawnego zabezpieczenia. Prawo bankowe w art. 5 ustaliło zamknięty katalog czynności bankowych. Zostały one podzielone na dwie grupy:

1. czynności bankowe, które mogą być wykonywane wyłącznie przez banki (art. 5 ust. 1 prawa bankowego); czynności określone w tym przepisie mogą być wykonywane wyłącznie przez banki w granicach określonych przez statut banku;

2. czynności, które otrzymują status czynności bankowej tylko wówczas, jeżeli są wykonywane przez banki (art. 5 ust. 2 prawa bankowego); oznacza

Dr BOHDAN SZURGOT – prof. KUL, kierownik Katedry Marketingu WZNPiE KUL w Tomaszowie Lubelskim; adres do korespondencji: ul. Lwowska 68, 22-600 Tomaszów Lubelski.

JADWIGA GMURKOWSKA – studentka V roku Zarządzania i Marketingu, WZNPiE KUL w Tomaszowie Lubelskim, Sekcja – Zarządzanie i Marketing.

¹ K. K o l a r c z y k, *Prawo rzymskie*, Warszawa 1976, s. 326.

to, iż czynności wymienione w tym przepisie mogą być wykonywane również przez inne podmioty niż bank².

Do czynności bankowych, które mogą być wykonywane wyłącznie przez bank, należą między innymi: 1. udzielanie kredytów, 2. udzielanie pożyczek pieniężnych, 3. udzielanie gwarancji i poręczeń, 4. otwieranie akredytyw importowych³.

Na pojęcie kredytu bankowego jako instytucji prawnej składają się⁴:

- a) przedmiot kredytu, którym jest określona kwota środków pieniężnych,
- b) uczestnictwo dwóch stron – jedną z nich jest bank udzielający kredytu natomiast drugą – zgodnie z art. 26 Prawa bankowego – osoba fizyczna, osoba prawna, a także podmiot gospodarczy nie mający osobowości prawnej (np. spółka cywilna),
- c) zobowiązania obu stron – przede wszystkim obowiązek banku oddania na czas określony odpowiednich środków do dyspozycji kredytobiorcy i obowiązek kredytobiorcy do zwrotu w określonym terminie kwoty wykorzystanego kredytu razem z odsetkami za jego wykorzystanie.

Zdolność kredytowa oraz związany z nią stopień ryzyka decydują o zasadach, na jakich zostanie udzielony kredyt; wpływają one np. na wysokość oprocentowania, sposób zabezpieczenia kredytu, długość okresu kredytowania, czyli na rodzaj przyznawanego kredytu.

Stosunki kredytowe są nawiązywane na podstawie umów zawieranych przez banki z kredytobiorcami. Stąd też wzajemne prawa i obowiązki banków oraz ich kontrahentów są prawami i obowiązkami wierzyciela i dłużnika z tytułu umownie zaciągniętych zobowiązań regulowanych prawem cywilnym i bankowym. Stosunek kredytowania zawiera w sobie element zaufania banku odnośnie do solidności kredytobiorcy w dotrzymaniu umowy i wykonaniu ciężącego na nim obowiązku zwrotu otrzymanej kwoty.

Kredyt stał się istotnym elementem życia gospodarczego. Często jest niezbędny do prowadzenia działalności gospodarczej i do rozwoju przedsiębiorstwa. Wraz z rozwojem kredytów zmieniały się środki jego zabezpieczenia. Banki w większości przypadków uzależniają udzielenie kredytu, pożyczki lub

² Prawo bankowe, Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. z późniejszymi zmianami z dnia 23 sierpnia 2001 r.

³ I. Heropolitańska, E. Jagodzińska-Serafin, J. Kruglak, S. Ryżewska, *Kredyty, pożyczki i gwarancje bankowe*, Warszawa 1999.

⁴ A. Jakubicki, J. Mojak, E. Niezbecka, *Prawne zabezpieczenie kredytów*, Lublin 1996, s. 7.

gwarancji od ustanowienia prawnego zabezpieczenia. Zatem duże znaczenie ma znajomość poszczególnych rodzajów zabezpieczeń⁵.

Prawne zabezpieczenie ma na celu zapewnienie bankowi zwrotu udostępnionych klientowi środków wraz z odsetkami, prowizjami i innymi należnościami banku, w przypadku gdyby klient nie uregulował tych płatności w ustalonych terminach.

Prawne zabezpieczenie wierzytelności banku może być ustanowione przez:

- osobę, z którą bank zawiera zabezpieczaną transakcję (klienta) lub
- osobę trzecią.

Podmiotem ustanawiającym zabezpieczenie (zabezpieczającym) może być:

- osoba fizyczna posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych,
- osoba prawna,
- jednostka organizacyjna nie posiadająca osobowości prawnej, jednak mogąca zaciągać zobowiązania we własnym imieniu.

Prawne zabezpieczenie w postaci innej niż: 1. płynne zabezpieczenie na środkach zdeponowanych w banku lub innym banku o dobrej kondycji finansowej, 2. zastaw, 3. przewłaszczenie, 4. hipoteka powinno być przyjmowane od podmiotów pozostających w bardzo dobrej kondycji ekonomicznej, majątkowej i finansowej.

Każdorazowo przed przyjęciem prawnego zabezpieczenia bank szczegółowo bada status prawny zabezpieczającego. Zabezpieczenie może być przyjęte tylko wówczas, gdy nie istnieje ryzyko unieważnienia go z przyczyn formalnych, takich jak:

- statut zabezpieczającego wyłącza możliwość danego rodzaju zobowiązań,
- brak innych podstaw formalno-prawnych do zaciągnięcia danego zobowiązania (np. brak zgody na zaciągnięcie danego zobowiązania, prawidłowo wyrażonej przez umocowany do tego organ lub w przypadku osób fizycznych brak zgody współmałżonka na zaciągnięcie zobowiązania).

Jeżeli zabezpieczającym jest osoba prawna lub jednostka organizacyjna nie posiadająca osobowości prawnej, ale mogąca zaciągać zobowiązania, w szczególności należy sprawdzić:

1. postanowienia aktu założycielskiego w kwestii zaciągania zobowiązań takiego rodzaju, jak ustanawianie zabezpieczenie,

2. czy prawidłowo zostały wyrażone ewentualnie wymagane akty zgody na zaciągnięcie zobowiązania,

⁵ Materiały własne Banku Pekao S.A.: *Podręcznik prawnego zabezpieczenia wierzytelności Banku Pekao S.A. z 2004 roku z późniejszymi zmianami z 2005 roku.*

3. kto w imieniu danego podmiotu upoważniony jest do podpisywania dokumentów powodujących powstawanie zobowiązań danego rodzaju.

Jeżeli zabezpieczającym jest osoba fizyczna, niezależnie od tego, czy prowadzi działalność gospodarczą, należy ustalić: 1. zdolność do czynności prawnych, 2. stan cywilny, 3. małżeński ustrój majątkowy, 4. stan majątkowy, 5. wiek zabezpieczającego.

Ustanowienie prawnego zabezpieczenia wierzytelności następuje przed postawieniem do dyspozycji klienta środków banku z tytułu zabezpieczanej transakcji⁶.

Dla każdej transakcji ustanawiane jest odrębne zabezpieczenie. Wyjątek od tej zasady stanowią zabezpieczenia przyjmowane z góry dla wierzytelności przyszłych, jakie powstają w ramach zawartej przez bank z klientem umowy o współpracę lub umowy o limit globalny.

Bank może przyjąć prawne zabezpieczenie w dowolnej formie, dozwolonej przepisami prawa cywilnego, prawa wekslowego lub zwyczajami panującymi w obrocie krajowym i zagranicznym. Dla jednej transakcji może przyjąć zabezpieczenie w jednej lub kilku formach jednocześnie.

Dążeniem banku powinno być przyjęcie takiego zabezpieczenia, które stanowi realne wtórne źródło spłaty zabezpieczanej wierzytelności. Stąd konieczność bardzo wnikliwego rozważenia propozycji klienta w kwestii prawnego zabezpieczenia i wybranie takiej formy, przedmiotu i osoby zabezpieczającego, które w ocenie banku będą stanowiły najlepsze wtórne źródło spłaty wierzytelności.

W celu optymalnego zabezpieczenia interesów banku należy dążyć do dywersyfikacji prawnego zabezpieczenia, wyrażającej się poprzez:

- zróżnicowanie form zabezpieczenia dla jednej transakcji,
- zróżnicowanie przedmiotów zabezpieczenia,
- spowodowanie udzielenia zabezpieczenia przez osoby trzecie (inne niż dłużnik banku z tytułu zabezpieczanej wierzytelności).

Przyjęcie prawnego zabezpieczenia wiąże się z koniecznością prawidłowego określenia tego zabezpieczenia w umowie dotyczącej zabezpieczanej transakcji. W tym celu należy podać: 1. nazwę zabezpieczającego, 2. formę zabezpieczenia, 3. przedmiot zabezpieczenia i wartość zabezpieczenia, 4) termin ustanowienia zabezpieczenia.

Każde prawne zabezpieczenie ustanawiane jest na podstawie indywidualnie sporządzonej umowy lub innego wymaganego przepisami prawa dokumentu,

⁶ Tamże.

sporządzanego odrębnie dla każdego przypadku. Powyższe dokumenty podpisywane są za bank przez osoby posiadające odpowiednie umocowanie do składania oświadczeń majątkowych w imieniu banku, zgodnie z zasadami określonymi w statucie i wewnętrznych przepisach banku dotyczących udzielania prokur i pełnomocnictw.

Prawidłowe ustanowienie prawnego zabezpieczenia jest niezwykle istotne dla ograniczenia ryzyka banku, ponieważ przedmiot tego zabezpieczenia stanowi wtórne źródło spłaty należności banku.

Bank Pekao SA prowadzi konserwatywną politykę w podejmowaniu ryzyka kredytowego poprzez stosowanie ustalonych zasad bezpieczeństwa działalności kredytowej w poszczególnych segmentach rynku oraz niezbędnych instrumentów ograniczających ekspozycję aktywów na ryzyko kredytowe. Ryzyko kredytowe to podstawowe ryzyko związane z działalnością banku. Udział kredytów i pożyczek w bilansie banku powoduje, że jego utrzymanie na bezpiecznym poziomie ma zasadnicze znaczenie dla wyników prowadzonej działalności.

Minimalizacji ryzyka kredytowego służą obowiązujące w banku procedury, w szczególności dotyczące zasad oceny ryzyka transakcji, ustanawiania prawnych zabezpieczeń kredytów, uprawnień do podejmowania decyzji kredytowych oraz ograniczenia kredytowania niektórych obszarów działalności.

Działalność kredytowa limitowana jest na podstawie ograniczeń wynikających z przepisów Prawa bankowego oraz wewnętrznych norm ostrożnościowych ustalanych przez bank, w tym w szczególności wskaźniki koncentracji zaangażowania kredytowego dla określonych sektorów gospodarki, wskaźnika udziału dużych zaangażowań w portfelu kredytowym banku oraz limitów zaangażowania na poszczególne kraje, banki zagraniczne i krajowe instytucje finansowe. Ochronę jakości portfela kredytowego zapewniają również jego okresowe przeglądy oraz bieżące monitorowanie terminowej obsługi kredytów i kondycji finansowej klientów.

Zgodnie z polityką kredytową Banku Pekao SA kontynuowane są następujące kierunki minimalizacji ryzyka kredytowego:

- dywersyfikacja struktury przedmiotowej i podmiotowej portfela oraz bieżąca analiza struktury portfela w celu wczesnej identyfikacji zagrożeń wynikających z nadmiernych zaangażowań i wprowadzania stosownych ograniczeń,
- ograniczenia kredytowania niektórych obszarów działalności,
- zachowanie szczególnej ostrożności w kredytowaniu obszarów działalności,

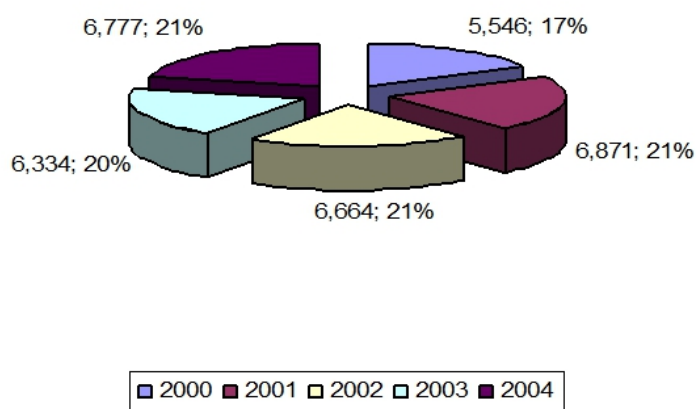
- zachowanie szczególnej ostrożności w kredytowaniu obszarów podwyższonego ryzyka,
- przeniesienie do centrali banku uprawnień do podejmowania decyzji kredytowych w sprawie transakcji obciążonych podwyższonym ryzykiem,
- preferowanie kredytowania obszarów charakteryzujących się relatywnie najniższym ryzykiem⁷.

W celu zwiększenia bezpieczeństwa działalność kredytowa jest limitowana poprzez:

- ograniczenie maksymalnych kwot zaangażowania zgodnie z ustawą Prawo bankowe,
- wewnętrzne normy ostrożnościowe ustalane przez bank, w tym wskaźniki koncentracji sektorowej dla określonych dziedzin działalności gospodarczej, limity zaangażowania na kraje, banki zagraniczne oraz krajowe instytucje finansowe oraz limit udziału dużych zaangażowań w portfelu kredytowym banku.

Wykresy poniższe przedstawiają strukturę kredytów według klientów (w mln zł) w latach 2000-2004.

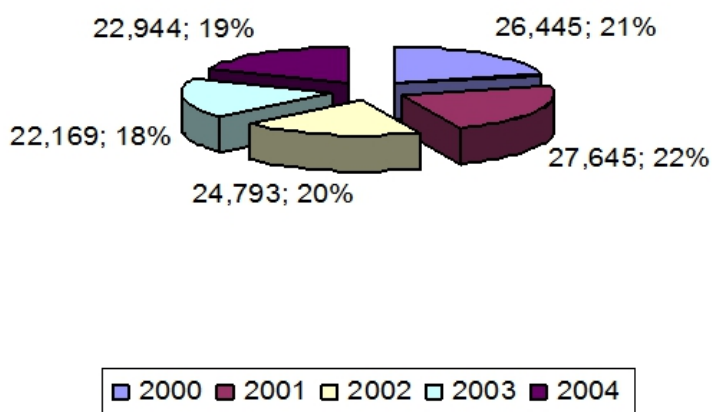
Wykres 1. Kredyty dla osób fizycznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań rocznych Banku Pekao SA

⁷ Materiały Banku Pekao SA: Sprawozdania roczne za okres 2000-2004.

Wykres 2. Kredyty dla podmiotów gospodarczych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań rocznych Banku Pekao SA.

Relatywnie umiarkowany wzrost akcji kredytowej w 2001 r. wynikał m.in. ze zwolnienia tempa wzrostu gospodarczego oraz utrzymywania się wysokich realnych stóp procentowych. Ponadto systematycznie zmniejszało się zaangażowanie z tytułu kredytów udzielonych na inwestycje centralne. Nastąpił wzrost kredytów dla ludności. Głównym jego motorem był systematyczny rozwój kredytów mieszkaniowych. Największy udział w portfelu kredytowym brutto mają kredyty udzielone podmiotom gospodarczym. Jednak w 2001 r. portfel kredytów dla podmiotów gospodarczych zmniejszył się z tytułu spłat kredytów na inwestycje centralne.

W 2002 r. kredyty dla osób fizycznych uległy zmniejszeniu. Przyrost kredytów hipotecznych nie zrekomensował spadku zadłużenia klientów z innych tytułów, w tym z tytułu kredytów w rachunku bieżącym, kredytów na zakup środków transportu i na zakup papierów wartościowych. Portfel kredytów dla podmiotów gospodarczych uległ również zmniejszeniu na skutek zmniejszenia zadłużenia z tytułu inwestycji centralnych oraz restrukturyzacji niektórych wierzytelności.

Portfel kredytowy brutto w 2003 r. zmniejszył się na skutek sprzedaży Banku Pekao w Tel Avivie. Kredyty dla osób fizycznych, podobnie jak w roku poprzednim, pomimo przyrostu kredytów hipotecznych uległy zmniejszeniu. Również kredyty dla podmiotów gospodarczych zmniejszyły się w po-

równaniu z rokiem poprzednim. Do najważniejszych przyczyn spadku kredytów dla tej grupy klientów należą: likwidacja portfela kredytowego w Nowym Jorku, zmniejszenie zadłużenia z tytułu kredytu na inwestycję centralną oraz redukcja zaangażowania kredytowego wobec podmiotów o podwyższonym ryzyku.

W 2004 r. portfel kredytowy brutto wzrósł pomimo negatywnego wpływu umocnienia złotego. Zwiększenie portfela kredytów było przede wszystkim rezultatem wzrostu wolumenu złotych kredytów budowlano-mieszkaniowych oraz wzrostu kredytów korporacyjnych. Wzrost kredytów dla osób fizycznych podyktowany był znacznym wzrostem kredytów hipotecznych, kredytów w rachunku bieżącym, na zakup środków transportu oraz gotówkowych. Nastąpił również wzrost kredytów złotych dla podmiotów gospodarczych i instytucji budżetowych i równoczesny spadek wolumenu kredytów dewizowych, w głównej mierze w rezultacie umocnienia złotego.

Udział kredytów zagrożonych w kredytach ogółem systematycznie się zmniejszał. Poprawa jakości portfela była efektem lepszej sytuacji makroekonomicznej, ale także poprawy zarządzania ryzykiem kredytowym, w tym intensyfikacji działań windykacyjnych oraz efektywnego wykorzystania wdrożonych systemów scoringowych. Na wszystkie zagrożone kredyty utworzono rezerwy celowe w wysokości adekwatnej do ryzyka transakcji.

W ramach współpracy z UniCredito bank prowadził intensywne prace nad stałą racjonalizacją procesu kredytowania w kierunku poprawy jego efektywności i bezpieczeństwa. Doskonalone są zwłaszcza procedury i narzędzia pomiaru oraz monitorowania ryzyka. Ponadto zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 10 grudnia 2003 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków wprowadzono zmiany w zasadach klasyfikacji ekspozycji kredytowych do grup ryzyka oraz tworzenia rezerw docelowych.

Reasumując – należy podkreślić, że Bank Pekao SA umacnia swoją pozycję na rynku poprzez aktywny udział w procesie kredytowania gospodarstw domowych, klientów segmentu bankowości prywatnej oraz mikro- i małych firm.

Kluczowym produktem stają się kredyty hipoteczne, pożyczki konsumenckie oraz karty płatnicze. Natomiast w dziedzinie działalności korporacyjnej działalność banku koncentruje się na ukierunkowanej na klientów organizacji sprzedaży indywidualnej obsługi największych przedsiębiorstw oraz pakietu produktów i usług, dostosowanych do zidentyfikowanych potrzeb klientów.

LITERATURA

- Heropolitańska I., Jagodzińska-Serafin E., Kruglak J., Ryżewska S.: Kredyty, pożyczki i gwarancje bankowe, Warszawa 1999.
- Jakubicki A., Mojak J., Niezbecka E.: Prawne zabezpieczenie kredytów, Lublin 1996.
- Kolarczyk K.: Prawo rzymskie, Warszawa 1976.
- Materiały własne banku Pekao S.A.: Podręcznik prawnego zabezpieczenia wierzytelności Banku Pekao S.A. z 2004 roku z późniejszymi zmianami z 2005 roku.
- Sprawozdania roczne Banku Pekao SA za lata 2000-2004.

BANK PRODUCT AND ITS SECURITY

S u m m a r y

The article presents the results of scientific research concerning the development of a bank product. Particular attention has been paid to a bank loan, its security as well as a loan risk related to the activities of Bank Pekao SA.

Słowa kluczowe: bank, kredyt, produkt, zabezpieczenie, ryzyko.

Key words: bank, loan, product, loan security, loan risk.